

EMILI CASANOVA*

L'ORTOGRAFIA VALENCIANA DE LES
OBSERVACIONES SOBRE EL REYNO DE
VALENCIA DE CAVANILLES, SEGONS
VICENTE ALFONSO LORENTE (1798)

RESUM

El text constitueix un tractament d'ortografia del segle XVIII a través de la crítica del botànic Lorente Asensio a la columna en valencià de l'índex botànic de les *Observaciones* de Cavanilles.

S'hi mostra no sols les innovacions gràfiques (apòstrof) i les incoherències fonètico-ortogràfiques emprades pel naturalista, sinó també la influència de Carles Ros en els escritors i gramàtics del segle.

Lorente critica a més l'asència de plantes valencianes sense catalogar i la invenció de molts noms nous per part de Cavanilles.

És destacable també la visió sociolingüística de la llengua que es aporta.

RÉSUMÉ

Le texte est un petit traité d'orthographe du XVIII siècle, selon la critique du botaniste Lorente Asensio, dans la colonne en valencien de l'index botanique des *Observaciones* de Cavanilles.

L'on y montre, non seulement les innovations graphiques (apostrophes) et les incohérences phonético-orthographiques employées par le naturaliste, mais aussi l'influence de Carles Ros sur les écrivains et grammairiens du siècle.

Lorente critique aussi l'absence et la non classification de plantes valenciennes, ainsi que l'invention de nombreux noms nouveaux de la part de Cavanilles.

Il faut souligner la vision sociolinguistique de la langue qu'il nous apporte.

La publicació de les *Observaciones* de Cavanilles (1797) va tenir molt de ressò a l'època, tant en el públic il·lustrat com en els botànics. Un d'aquests va ser Vicente Alfonso Lorente Asensio (1758-1813), valencià de Jarafuel, catedràtic de Botànica de la Universitat de València, des de 1791 a 1813, soci corresponent de la Real Academia Médico-Práctica de Barcelona i dels Reials Jardins Botànics de Madrid i Cartagena, autor

* Departament de Filologia Catalana. Universitat de València.

de 15 llibres sobre Botànica, primer director del Jardí Botànic de València (1802) i autor del discurs d'apertura.¹

Aquest botànic, envejós del treball de Cavanilles, sobretot pel fet d'haver comptat amb l'ajuda reial "*auxiliadas con las correspondientes órdenes y remuneraciones de nuestro Soberano, esperaba yo un trabajo perfecto y digno de admiración*"², publicà dues cartes dirigides al catedràtic director del Reial Jardí Botànic de Cartagena Agustí Juan y Poveda. En la primera del mateix any de publicació de les *Observaciones*, "*en la que expongo lo que he observado a mis propias expensas, contra lo que el señor Cavanilles ha publicado en sus obras, de algunas plantas de este país* (p. 4)", fa algunes correccions geogràfiques i botàniques a l'obra, on únicament destaca per al nostre interès lingüístic el nom popular valencià d'algunes plantes esmentades per Cavanilles amb un altre nom. Com a exemple, "*palmito* (vulgo margallonera y margallons); *garranchas y tamaras* (vulgo filloles); *pezones o Estípites tiernos* (vulgo chupladors); *fruto* (vulgo dàtils de rabosa).

La segona, dedicada a l'anàlisi de l'ortografia de Cavanilles "*porque en la presente no quiero salir de la Gramática y Ortografía Valenciana*"³ és l'objete del nostre article.

Una tercera, anunciada a la segona, sobre la verdadera nomenclatura popular de les plantes valencianes "*qué entenderá el Señor Cavanilles por nombres valencianos de las plantas? si son los que los valencianos usan y dan a ellas, o los que de nuevo introduce su autor para las mismas?, porque en efecto son más los nuevos nombres que introduce que los propios de la lengua que propone; mas esta duda con otros reparos que más directamente pertenecen a la misma Botánica, los paso aquí por alto, para tratarlos en otra carta*" (p. 7), sembla que no va ser publicada mai, i tampoc no sabem si va arribar a escriure-la.

1. EL CONTINGUT DE LA SEGONA CARTA

El text de les *Observaciones* està escrit en castellà totalment, excepte en el cas d'algunes plantes (*matagall, pebrella, olives grosals o menudes, matapoll*), tipus de terra (*llacorella, albarís*) i en alguns topònims (*Coll de Llautó, Font del Riu*). Es a dir, el nom de les flors i

¹ El catedràtic Vicente Alfonso Lorente y Asensio, pel que diu en les seues obres, devia conèixer bé la flora valenciana. Així en *Reconvenciones al autor de la carta apologética sobre una explicación de la yerba llamada Pentaphyllum en un examen de Botánica*, J. Estevan y Cervera, València, 1788, mostra conèixer noms populars: "*y el vulgar y patrio, aunque baxo y equívoco de ungeta de la mare de Déu*" (p. 8), "*de allí pasando el río sin mojarse, y subiendo hasta las colinas de Burjazot, tuvo V. M. que hacer con una Margallonera una bocha pansera... y en los charcos del Grao donde habló sobre la asprella y los llimacs*" (p. 47). En la p. 21 critica el seu opositor a la càtedra "*para no decir nada en valenciano, que es nuestro vulgar o patrio idioma*"

En *Celeberrimes botánicas valentinas*, J. Estevan y Cervera, 1792, on cita Cavanilles com a il·lustre botànic, esmenta alguns llocs com a viviers de plantes, com la Murta, MontOlivet, el Grau, Carraixet, la Devesa i "*el monte Picaltejo y el alveo torrentino*"

En 1800, sent catedràtic de Botànica de la Universitat Literària de València va tenir l'honor de llegir el "*Discurso que en la obertura del nuevo jardín Botánico de la Universidad Literaria Valenciana leyó don Vicent Alfonso Lorente*", Imprenta Salvador Fauli, 1806.

² Vicente Lorente va ser catedràtic temporal de Botànica entre 1791 i 1805, on renovà la seua plaça en tres ocasions. En 1805 guanyà amb caràcter perpetu la càtedra en una oposició que tingué lloc, precisament, al Jardí Botànic de Madrid (Vegeu tot açò i més en Salvador ALBIÑANA, *Universidad e Ilustración. Valencia en la época de Carlos III*, Univesitat de València, 1988, pgs 150 i 288, i en Ignacio DOCAVO, *Guía del Jardín Botánico de Valencia*, València, 1977, p. 25).

Per a saber més dades sobre la seua vida i obra es poden consultar la *Gran Enciclopèdia Catalana*, l'*Enciclopèdia de la Región Valenciana* i Manuel PALAU, *Manual del librero hispanoamericano*, Barcelona, 1928, p. 674

³ *Carta I dirigida a don Agustín Juan y Poveda sobre las observaciones botánicas que ha publicado D. Antonio José Cavanilles*, Josef Estevan y Cervera, 1797, València.

Carta II dirigida a don Agustín Juan y Poveda sobre las observaciones botánicas que ha publicado d. Antonio José Cavanilles, Josef Estevan y Cervera, 1798, València. Agraïsc al professor Rosselló la notícia d'aquesta carta.

plantes van en castellà o en el seu nom científic en llatí “*Crece allí el yezgo, la rosa lucida, los geranios malacoides, gruinum y moschatum, el torongil y el orégano, el bromo roxo, el cencro en cabezuela, el alpiste y el cinosuro dorado; los astrágalo sesameo y cano, la branca ursina oficial*” (II, p. 132)

Però a la fi del segon volum (ps. 323-338) Cavanilles afig un “*Índice de las plantas mencionadas en la obra*” a quatre columnes: llatí, castellà, valencià i francès. La tercera columna, en valencià, és el producte de les enquestes orals de l'autor en els seus viatges per les terres valencianes, personalment o mitjançant els seus informadors cultes o l'adaptació dels neologismes llatins anomenadors de les plantes fins eixe moment.⁴

La carta de Vicente Lorente (1798), de 28 pàgines és sobretot una anàlisi ortogràfica-ortològica de la tercera columna (ps. 12-28). Però a més en les altres pàgines aporta comentaris d'un gran interès lingüístic i sociolingüístic. Vejam-ne alguns:

a) Decepció botànica de l'obra

Lorente queda decebut de l'obra “*esperaba yo un trabajo perfecto y digno de admiración y me he encontrado en este particular con un parto algo parecido al de la Fabula: Parturient montes*”. Critica el poc nombre de plantes inventariades “*que creo que no llegará a la mitad de las que produce esta fértil y amena provincia, sin embargo de que entre las menos de 700 que trae se incluyen las comunes de granos, legumbres, frutos y hortalizas; las de flor, olor y demás de jardinería, diversas medicinales y otras muchas aun triviales*”. Pensa que si Cavanilles, a pesar de la seua vàlua i intel·ligència botànica ha fet un treball botànic tan curt és “*de distracción por haberse propuesto juntamente otros objetos diferentes en su viaje*” i per l’*“extremada viveza de su genio que le hace proceder con sobrada rapidez en examinar, prontitud en determinar y porfía en sostener los juicios que una vez ha hecho”*

b) Visió sociolingüística de la llengua, molt real i cruda

“*¿que será, si consideramos ahora el estado actual de dicha lengua?. Su uso está contrahido a un corto distrito, menor aún que el de la provincia o reyno de su nombre: solo la habla el vulgo, y lo que no es vulgo solamente usa de ella en las conversaciones familiares: no se enseña a leerla ni escribirla en las Escuelas, de que nace que de cada diez valencianos que saben leer y escribir el castellano apenas se encuentre uno que sepa hacer lo mismo en su particular dialecto: no se usa en oraciones ni arengas públicas, sino en muy pocas de ceremonia: no se escibe en ella de ciencias, sino solo romances, coloquios y semejantes papeles populares y festivos, para lo que es tal vez el idioma más acomodado del mundo? ¿Un idioma tal no puede reputarse en el mundo literario como casi muerto? pues ¿a qué fin introducir en él nuevas modas?”, com fa Cavanilles.*⁵ No té desperdici i va d'acord amb la idea dels il·lustrats i de la realitat lingüística del moment.

⁴ Entre el manuscrit portat a la impremta i les *Observaciones* hem trobat alguns canvis no significatius per al nostre propòsit: (Ms) volantí d'aigua > volantí espigat; almeler > almetler; senteno comú > senteno: ségol; panís dacsà > dacsà panís; siriclòs > trepó o siriclòs; genciana > gensana; vidriella pelendengues > vidriella; siderita > siderítide; argila de Europa > argilagues d'Europa.

Pel que fa a l'apòstrof, tant el manuscrit com l'edició l'usen de manera general encara que no sistemàtica: ornitogal d'otony; aguasul de spaña; verdoliva deuropa (absent de l'edició), cospí d'España, en fulles d'espercet.

Agraisc a Joan Mateu la consulta del manuscrit i del Diari de Camp de Cavanilles.

⁵ Vegeu Vicent PITARCH, *Defensa de l'idioma*, Tres i Quatre, València, 1972, Manuel SANCHIS GUARNER, *Els valencians i la llengua autòctona durant els segles XVI, XVII i XVIII*, Alfons el Magnànim, València, 1963 i Antoni FERRANDO i altres, *Invitació a la llengua*, Gregal, València, 1987.

c) *L'inventor d'un nou gènere d'escriptura valenciana*

"y lo primero que he extrañado, porque salta a los ojos antes de ponerse a leer su columna de nombres valencianos, es el nuevo género de escritura valenciana, que como si fuera también planta ha descubierto y puesto ya en práctica como modelo ...digo esto por el uso de los apóstrofos franceses que ha introducido en ella, siendo así que la lengua valenciana, nunca los ha conocido, sino que suprime la vocal final que debe, uniendo la consonante anexa con la vocal inicial siguiente, sin buscar por ello en la escritura de nota alguna... Mas es de advertir que en la lengua valenciana són más frecuentes que en la castellana semejantes elisiones o supresiones; y por lo mismo se dice y escribe en valenciano laigua, daigua... Dantoni (de Antonio)...lo qual da cierta elegancia a la escritura valenciana de que no debe ahora privarla el señor Cavanilles,... no puede negarsele que tiene un genio creador" (p. 5)

Lorente critica l'ús de l'apòstrof en Cavanilles, per dos motius:

- Per la introducció d'una nova manera d'escriure, que s'estava obrint camí en esta època per imitació de la Il·lustració francesa.
- Perquè no té sentit introduir cap novetat en una llengua que no s'usa més que oralment o en la literatura popular i no a l'escola ni a la ciència.

En efecte, Cavanilles, trencant la tradició, la de Ros, Tomàs, Galiana, Planells, Escoriguela⁴ usa l'apòstrof de manera general a l'hora de transcriure els noms valencians de les plantes, excepte en alguns casos. Per exemple, brom de aristes uvertes; espart de estores; de arenals,...

On i com aprendria aquest signe?. Es de suposar que coneixeria la seua bondat a França, en els seus anys de formació botànica i l'empraria imitant el nom de les plantes franceses, sempre amb apòstrof⁵. D'eixa manera, sense saber-ho, segueix les recomanacions dels gramàtics catalans Ullastra, Petit i Bellvitges qui usen i recomanen l'apòstrof en les seues gramàtiques i diccionaris i segueix l'ús d'Orellana i Mayans, bons coneixedors de la Il·lustració francesa: En la mateixa València, Orellana l'usa en les seues obres en valencià. En concret en el *Catálogo d'Els Pardals de l'Albufera de Valencia*, València, 1795, l'empra sistemàticament entre que i vocal (qu'és, qu'apeteixen, qu'el Agró), entre de i vocal (pardal d'aygua, d'aquí, d'els pardals), l'article més vocal (l'eixercici, l'Albufera) i en altres casos (s'usa, s'asosega, s'haguera escrit) i Joan Antoni Mayans l'usa de manera no sistemàtica en el seu *Diccionari Valencià- Castellà de 1787*: meló d'Orà; meló de tot l'any; però, meló de Alger; meló de olor; percaç de la espasa.⁶

⁴ Utilitza l'apòstrof per a indicar una sinalefa o elisió: llidoner d'Espanya, bufera qu'adorm, ferradura d'una bajo-ca, però de aristes uvertes, de estores; usa la h generalment, però erba (p. 330); usa la g per a la palatal, Gesmil, però michà. No fa més que seguir l'ortografia valenciana del moment, és a dir, seguir Carles Ros, excepte en l'apòstrof.

Vegeu Mila SEGARRA, *Història de l'ortografia catalana*, Empúries, 1985, ps. 36, 52, 67 i 76-77 on parla sobre l'apòstrof als segles XVII i XVIII. Agraisc a Joaquim Martí les dades sobre Escoriguela i Orellana.

Vegeu també FRANCESC TORRES NAVARRETE, *La llengua de Carles Ros*, Tesi doctoral, 1995, 3 vols, pàgs. 119-140, on parla de l'ortografia i de l'accentuació, i JOAQUIM MARTÍ MESTRE, *Literatura de canya i cordell al País Valencià*, Comercial Denes, València, 1997, p. 78 i ss.

⁵ També és possible que decidira emprar-lo per imitació dels col·legues directors del Jardí Botànic de Madrid, ambdós catalans.

⁶ Vegeu Emili CASANOVA, "La llengua al segle XVIII a València", en *La llengua catalana al segle XVIII*; Quaderns Crema, Barcelona, 1995 pàgs. 387-425.

d) *Els destinataris de la tercera columna*

Lorente creu que esta tercera columna no està escrita per als valencians sinó per als castellans, a pesar de la confusió del text, que barreja mots escrits segons la pronúncia castellana i vocables segons la pronúncia valenciana “*recelo, sin embargo, que el señor Cavanilles la escribió para los castellanos, en atención a que solo a estos puede referirse la siguiente advertencia que sobre la escritura y pronunciación valenciana hace en otra parte de su obra, donde se explica así: cuando los nombres valencianos empiezan por l, se pronuncian como si la tuvieran doble, v. gr. Lorja, Luchent, y por tanto previene que semejantes nombres los escribirá con dos ll, para los que no saben el idioma valenciano los pronuncien como corresponde*”. Jo personalment crec que va ser escrita pensant en les persones de cultura castellana, valencians o castellans, per, d'eixa manera, poder passar millor del valencià al castellà i entendre aquest.

e) *La innovació de la grafia de la l- inicial*

Lorente diu que la tradició del valencià era eixa, escriure una l- “*en principios de dicción no conocen los valencianos la pronunciación latina ni la castellana l, sino solamente en los artículos lo, la, li, los, les, que en efecto pronuncian como los leería también un castellano... los de éste y el pasado siglo, atendiendo a la pronunciación han admitido por costumbre el escribir doble la l inicial...*”. Aquest paràgraf el va traure de Carles Ros. Per això fins al segle XVII s'escribia l- inicial i es pronunciava ll-. Afeg que esta idea, la pren Cavanilles d'algun anti-quari i la desenvolupa fora de temps. Cavanilles escriu, en canvi, *llapses, lliri, lli, llidoner, llengua de pardalet, lletrera, llunetes, lletugueta,...*

f) *Regles de lectura de l'escritura valenciana per a castellans*

Lamenta Lorente les poques regles que dóna Cavanilles per a la lectura del valencià per castellans, en concret, únicament la de la l- inicial. Per això afeg unes regles de lectura: “*La escritura valenciana la leerá el castellano como la suya; excepto que por carecer la lengua valenciana de pronunciación gutural, ge, gi lo pronunciará como che, chi; aig, eig, ig, oig, uig, como ach, ech, ich, och, uch; ja je, ji, jo, ju, como cha, che, chi, cho, chu; la x siempre floxa como en examen; Finalmente ch como k o q; ny como ñ; y la ç con un tono medio entre s y z. Y servitor*” (p. 10)

Es a dir, recomana la pronúncia apitxada de les sonores, desconegudes en castellà, però no deixa clar quina es la pronúncia de la ç i de la x. En tot açò segueix també Carles Ros.

2. L'ANÀLISI GRÀFICO-ORTOGRÀFICA DE LA TERCERA COLUMNA DE L'ÍNDIX

Cavanilles no va donar cap regla de lectura en el seu text excepte la que fa a la l inicial. A més va presentar algunes incoherències en les grafies.

Lorente, que no és lingüista ni nadiu valencianoparlant, encara que de segur que parlaria valencià, es basa en les doctrines de Ros per tal de poder criticar la tasca de Cavanilles. Així amb l'obsessió de demostrar les irregularitats d'aquest i en oposició a aquest busca ser sistemàtic en les grafies, és a dir, que cada so tinga sempre una grafia única, i tracta de fixar sempre la diferència entre llengua escrita i llengua oral, és a dir, donar al mot una pronúncia adequada al castellà i a l'apitxat o dialecte de València.

De vegades la regularitat el porta a proposar grafies com les següents: llichçó per llic-só i Polichnemo per Polignemo.

Es pot dir que el seu sistema d'escritura és el següent: Respecte a la tradició gràfica, seguint en tot les propostes de Ros, i lectura a la castellana-apitxat:

- a) Les palatals sonores: Recomana la seua escritura ja que coincideix amb la tradicional o antiga, però amb la pronúncia apitxada:
S'escriu: jesmil, alballage (totes dues en Cavanilles), mijà, grinjot (absents en les *Observaciones*). Es pronúncia com la ch castellana.
Erra, en canvi, en jufera, carjofera, giquet i punjós que són etimològicament sordes, circumstància que mostra el desconeixement lingüístic i l'apitxament de Lorente.
- b) La velar k: Recomana que s'escriga com antigament amb ch: nuchs, vish, groguisch i es pronúncia nucs,...
- c) La inexistència en valencià de la j castellana que fa que s'adapte el so en k velar o en x palatal fricativa: "*pone Viorn barbadejo, mal escrito y leído; escríbese barbadeixo y se lee barbadeixo*", "*porque a un puro valenciano le es casi imposible el pronunciar la j castellana, y cuando se esfuerza a hacerlo la convierte en c fuerte o k, y dirá cunquillo por junquillo*"
- d) Les oclusives finals, s'escriuran sempre en sonora però es pronúnciaran sordes com es normal en valencià: peu de llob > peu de llop; "*espantallobs, se lee espantalpos*"
- e) La palatal nasal: S'escriurà en ny: cayamel, pestanyosa, banyets, però sonarà cañamel, pestañosa ...
- f) L'alveolar fricativa: En valencià històricament té dues grafies, la s (procedent de S llatina) i la ç o c (procedent de Ce,i, Ty). Lorente proposa que s'escriga sempre en ç o c: abraçades, çisca, arroç, caliç, falçia, aceber, Cicília però que es pronúncia amb s: abrasades, sisca, Asever, Sisília. En açò es separa de Ros.
- g) Palatal fricativa: Corregeix la grafia clugida i guija de Cavanilles i diu que s'escriu i es llig cluxida i guixa, sense especificar la pronúncia de la ix. En tot cas d'acord amb la tradició etimològica.
- h) Labials: Segueix l'etimologia de les labials: adsavara, asever, però recomana sempre la pronúncia amb bilabial com en castellà, excepte en el cas de veleño.
- i) Vibrants: Fa notar que la pronúncia de la capital era com ara amb una r simple:
"*Herbatora esparech bort, bien leído; se escribe Erbator- esparrech bort (Yerbator Espárrago borde)*".
- ii) Altres:
 - Mercoraje de Cavanilles deuria ser Mercolaje segons Lorente i deu llegir-se mer-corache.
 - Margalideta de Cavanilles és corregida per margariteta "*se lee como está escrito*"
 - Coombrets de les Observacions "*por cohombrets o cogombrets*"

- "pone noguer comú per anohuer comú"
- Catanaque de Cavanilles per catananque (no al DCVB), més d'acord amb la forma llatina catananque.
- *Montaña*: Sempre la corregeix gràficament per muntanya, a pesar que es documenta majoritàriament en -o per escrit, i a més sona o: "*sajorida de montaña; se lee sachorida de muntaña*" "*lluneta de montaña, bien leído; se escribe de muntanya*".

Sota epilob (p. 329), en canvi, accepta les dues. Diu "*escribese montanya y aun más comunmente muntanya derivado de muntar (subir)*".

3. ACCENTUACIÓ

Cavanilles, com era normal a l'època, assenyala les paraules agudes amb un accent agut: romér, espárt, fenóll, sálvia, margáll, sahuc ébols, flór, panís, cánem, jardí, marjáls, erisát, marcét, alpí, sepéll, tés, oró, esparramát, cospí, crespinéll, nogué, fé o fenás, pericó, falsía,... seguint la pronúncia de l'època: salsér i albér provenents dels vocables salze i àlber s'escriuen així perquè es pronúnciaven així, com ja Carles Ros documenta⁹ i com jo mateix he sentit en el topònim el salser.

L'aportació de Lorente a l'accentuació és inexistent i contradictòria: No diu res i rectifica bé l'accent en "*pone astragál de cinc gallets por Astràgal de cinch gallets; leese de cinc gallets*", d'acord a la normal adaptació del neologisme llatí (DCVB, astràgal, registrat sense documentació). Tampoc no diu res en pínter, forma normal ja al XVIII com Ros documenta, que ell escriu pinter. Opina i erra en "*repunxo, bien leído; se escribe repunjó*"¹⁰, que es pronúncia hui repunxó.

4. CONCLUSIONS

- Cavanilles, com a home il·lustrat del seu temps ja no creia en el valencià com a llengua de cultura. Va afegir l'índex de noms de plantes en diverses llengües per facilitar la identificació d'estes. La nomenclatura valenciana, unes vegades presa dels seus informadors, altres inventada per ell a partir dels noms llatins i francesos, com Lorente denuncia, la va escriure de la manera més fàcil per a ser entesa pels lectors educats en castellà, valencians o castellans. Per a aquesta finalitat innovà l'ús del apòstrof imitant els seus mestres francesos i elimina alguns arcaïsmes gràfics com la grafia ch (k) o la l- (l palatal)

⁹ Vegeu Carles Ros, *Diccionario valenciano-castellano*, Benito Montfort, València, 1764

¹⁰ No és motiu d'aquesta nota l'anàlisi lèxica dels noms valencians de les plantes ni de les paraules que emprà. En tot cas estic d'acord amb Lorente que inventa o adapta molts neologismes llatins de noms de plantes, com Queria > Queria, Rhamnus > Rammno; Cirpus > Cirp; Astragalus > Astragál,... Açò ho deixarem per a una altra vegada. Tanmateix vull fer notar ací,

- l'interés lèxic de les notes de Lorente: Ceñuc (cent en rama en fulles de cent nuchs), hàpax del DCVB, es fa transparent amb la crítica de Lorente cent nucs. La palatalització pot ser deguda al contacte de la t entre dos nasals o per la pronúncia popular nuc > ñuc.

- l'interés de l'obra per a corregir algunes errades del DCVB: Ajoca-sapos no és al DCVB, on només consta una errada de transcripció de Boscà, ajoca-sapes.

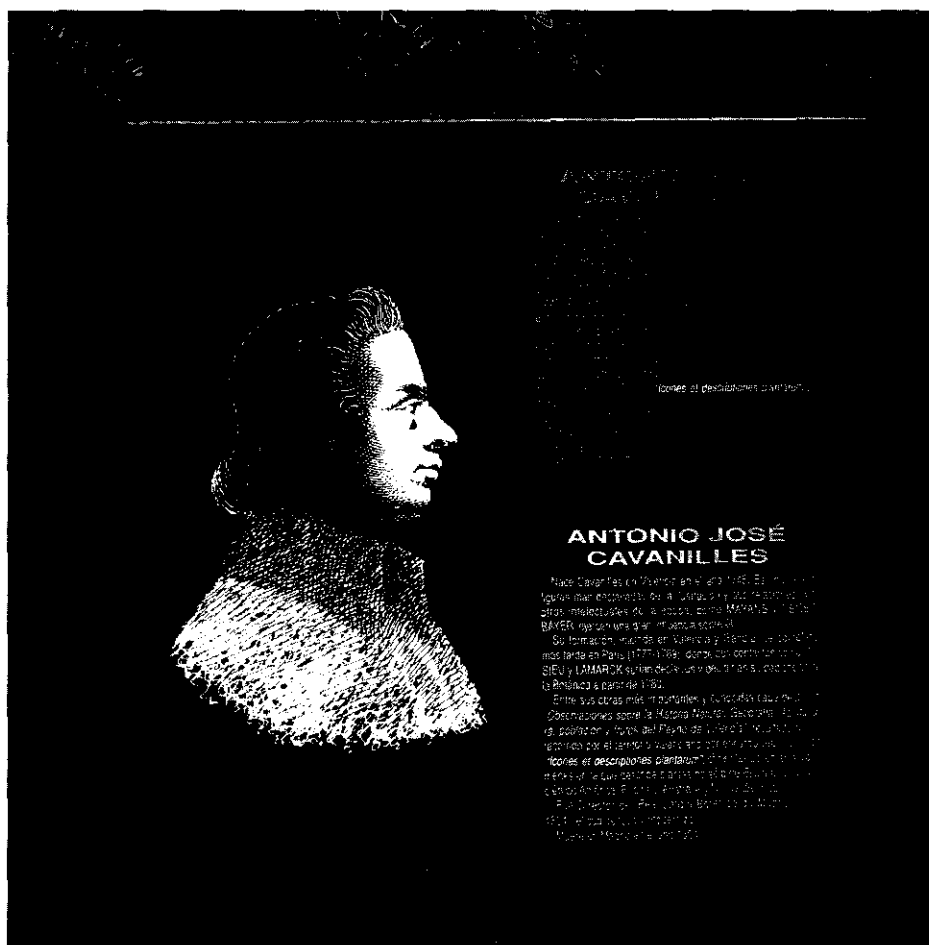
- l'existència de plantes o accepcions no documentades al DCVB: Cruixida no és documentada ni l'accepció botànica de pinter tampoc.

- la necessitat de buidar el Diari de Cavanilles ja que aporta noms de plantes i topònims absents del text publicat: Arborcer, a més de l'exemple de Cavanilles en el DCVB, el seu Diari arreplega a la Vall d'Albaida un altre sentit, viu encara, el de 'judió', 'matxo' o bort del garrofer'.

ja amb tradició en la nostra llengua. No es planteja mai una ortografia sistemàtica en valencià.

- Lorente busca els punts flacs de l'obra per demostrar els seus coneixements i criticar l'obra que ell haguera volgut fer. I així, a més de les crítiques botàniques (poques plantes, absència de noms populars,...) que ell esperava concretar en una tercera carta, es fixa en l'ortografia de l'índex i ens mostra algunes petites incoherències de Cavanilles, normals en els hàbits gràfics de l'època i insuficients per a justificar una crítica ortogràfica-ortològica.

Ahora aporta un bon grapat de notes de diferent tipus sobre la llengua del XVIII, que mostren l'estat de la llengua i el magisteri de Carles Ros. El més interessant hauria estat una crítica botànica com l'anunciada per ell, haver-nos donat una llista concreta de les creacions de Cavanilles, crítica que encara està hui per fer.

Rotulació del passeig A. J. Cavanilles al Jardí Botànic de la Universitat de València.